

 <p>SUPPORT SCIENCE</p>	ORIENTAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES journal homepage: https://www.supportscience.uz/index.php/ojss	
--	--	---

«THE DEVELOPMENT OF TRANSHUMANIST IDEAS AND THE VALUES OF ISLAM IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION»

Mohigul Nasrullaeva

Doctoral Student

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Samarkand, Uzbekistan

E-mail: nasrullayeva84@list.ru

ABOUT ARTICLE

Key words: Islam, transhumanism, biotechnology, in vitro fertilisation, artificial insemination, cloning.

Received: 23.11.24

Accepted: 25.11.24

Published: 27.11.24

Abstract: This article explores the relationship between Islam and transhumanism through the lens of Islamic ethics and bioethics, with a focus on moral and spiritual aspects. It analyzes key issues related to the use of biotechnologies, such as in vitro fertilization, human cloning, and genetic modification, from the perspective of Islamic religious and ethical norms. The study emphasizes how transhumanist ideas, aimed at overcoming biological limitations, align with traditional Islamic views on human nature, the soul, and the boundaries of scientific interventions.

«GLOBALLASHUV JARAYONIDA TRANGUMANISTIK G‘OYALARNING RIVOJLANISHI VA ISLOM QADRIYATLARI»

Mohigul Nasrullayeva

Doktorant

Samarqand davlat chet tillar instituti

Samarqand, O‘zbekiston

E-mail: nasrullayeva84@list.ru

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: Islam, transgumanizm, biotexnologiya, in vitro urug‘lantirish, sun‘iy urug‘lantirish, klonlash.

Annotatsiya: Mazkur maqolada transgumanizm va islom o‘rtasidagi munosabatlar islomiy axloq va bioetika nuqtai nazaridan ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda biotexnologiyalar, xususan, ekstrakorporal urug‘lantirish, inson klonlash va genetik modifikatsiya kabi dolzarb masalalar islom diniy va axloqiy normalari nuqtai nazaridan

tahlil qilinadi. Maqolada biologik cheklovlarni yengib o'tishga qaratilgan transgumanistik g'oyalar va ularning inson tabiati, ruh va ilmiy aralashuvlar chegaralari haqidagi an'anaviy islomiy qarashlarga mos kelishi o'rganiladi.

«РАЗВИТИЕ ТРАНСГУМАНИСТИЧЕСКИХ ИДЕЙ И ИСЛАМСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ»

Мохизул Насруллаева

Докторант

Самаркандский государственный институт иностранных языков

Ташкент, Узбекистан

E-mail: nasrullayeva84@list.ru

О СТАТЬЕ

<p>Ключевые слова: трансгуманизм, экстракорпоральное искусственное клонирование.</p>	<p>ислам, биотехнологии, оплодотворение, оплодотворение,</p>	<p>Аннотация: В статье рассматривается отношение ислама к трансгуманизму через призму исламской этики и биоэтики, уделяя особое внимание моральным и духовным аспектам. Анализируются ключевые вопросы, связанные с использованием биотехнологий, таких как экстракорпоральное оплодотворение, клонирование и генетическая модификация человека, с точки зрения религиозных и этических норм ислама. Исследование подчеркивает, как трансгуманистические идеи, направленные на преодоление биологических ограничений, соотносятся с традиционными исламскими представлениями о человеческой природе, душе и границах научных вмешательств.</p>
---	---	---

KIRISH. Transgumanizm - konvergent texnologiyalar orqali inson imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan ijtimoiy-ilmiy va falsafiy oqimdir. Transhumanistlarning fikriga ko'ra bunday texnologiyalardan mas'uliyat bilan foydalanish odamlarga qarish jarayonini sekinlashtirish, umr ko'rish davomiyligini mos ravishda oshirish va insonning kognitiv va hissiy qobiliyatlarini oshirish imkonini beradi. Ba'zilar transgumanizmni insoniy ahvolni yaxshilash yo'li deb bilishsa, boshqalari uning axloqiy oqibatlarini va islom ta'limotlariga muvofiqligi haqida tashvish bildirmoqda. Transgumanizm va islom o'rtasidagi munosabatlarni o'rganayotganda, insonning yuksalishi haqidagi islom tushunchasini belgilaydigan teologik jihatlariga chuqurroq kirib borish kerak. Qur'onning insonni rivojlantirish texnologiyalariga oid qoidalarini chuqur tahlil qilish, islom e'tiqodi texnologik yutuqlardan insoniyatni rivojlantirish uchun foydalanishni qanday qabul qilishi haqida ma'lumot beradi.

Islom dunyodagi ikkinchi yirik din bo'lib, 120 dan ortiq mamlakatlarda targ'ib qilinadi. Tibbiyot va biotexnologiyaning jadal rivojlanishi bilan din nuqtai nazaridan inson tanasida amalga oshiriladigan boshqa protseduralarning joizligi bilan bog'liq savollar tug'iladi. Kiborgizatsiya, implantlar, ongni yuklash, giyohvand moddalar yordamida xatti-harakatlarni o'zgartirish, inson genetikasini o'zgartirish, dizaynlashtirilgan bolalar, in vitro urug'lantirish, klonlash, bu texnologiyalarning rivojlanishi fan, din va ilm-fan to'qnasuvda paydo bo'ladigan ko'plab qarama-qarshiliklarni keltirib chiqaradi. Keyinchalik bu qarama-qarshiliklarni batafsil ko'rib chiqamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tarix davomida atoqli islom olimlarining mehnatlari bilan tanishish islom an'anasi inson salohiyati, ma'naviyati va bilimdan axloqiy foydalanish mavzularini qanday ko'rib chiqqanligi haqida qimmatli fikr berishi mumkin. Mazkur matnlardagi turli teologik tafsilotlar va etik fikrlarni o'rganish islom dinining transgumanizm kontseptsiyasiga nisbatan to'g'risidagi tushunchamizni kengaytiradi

Bioetika va islom munosabatlari tarixini ko'rib chiqamiz. Islom olamida bioetikani rivojlantirish uchun boshlang'ich nuqta sifatida 1981 yilda Islom Tibbiyot Fanlari Tashkiloti (IOMS) ning birinchi konferensiyasini aytish mumkin. Ushbu tadbirda Islom tibbiy etika kodeksi loyihasi taqdim etildi, shuningdek Xalqaro tibbiyot Fandlari tashkilotlari Islom Kengashi (CIOMS) tashkil etildi. Konferentsiyalardan birida ko'rib chiqilgan muhim mavzulardan biri islom ta'limi printsiplarini hisobga olgan holda bolaning huquqlari bo'lgan. 2004 yil dekabr oyida bo'lib o'tgan CIOMS VIII anjumanida tibbiy etikaga oid qoidalar to'plangan birinchi loyiha qabul qilinishi islom dunyosida bioetikani rivojlantirishda muhim jarayon bo'ldi. «Tibbiy etika va sog'liqni saqlash etikasi uchun xalqaro islom qonunlari to'plami» [1]. Biotexnologiyalarni qo'llash bilan bog'liq har bir muammo yuzasidan qaror qabul qilishda musulmon ilohiyatchilari nimaga rahbarlik qilishini tushunish uchun islom dinining asoslarini ko'rib chiqish kerak. Musulmonlarning kunlik hayotiga qaratilgan buyruqlar shariat qoidalari to'plami bilan tartibga solinadi. Qur'ondan so'ng islomdagi shariat musulmonlar uchun eng hurmatli qoidalar yig'indisidir. Shariat qoidalari yig'indisi to'rt manbaga asoslanadi: bu Qur'on, Sunna, (Muhammad payg'ambarning amaliyoti), musulmon olimlarining bir ovozli fikri (ijma), o'xshashlik (kiyas). Quron yurisprudentsiya tamoyillarining asosiy manbasi hisoblanadi. Muqaddas Qur'onda aks ettirilmagan masalalar bo'yicha musulmonlar Sunnaga murojaat qilishadi. Ijma yoki fatvo – islom huquqchilarining (ullyamlarning) bir ovozli qaroridir. Ayrim holatlarda islom huquqi olimlari ham muhokama qilinayotgan mavzu bilan bog'liq qoidalarni muhokama qilish uchun Qur'on va Sunnaga o'xshash (qiyas) bo'yicha hisoblashdan foydalanadi.

Tibbiyotda biotexnologiyalarning zamonaviy dunyosi ekstrakorporal urug'chilik, organlarni klonlash va ko'chirish, gen terapiyasi bilan bog'liq turli texnologiyalarni qo'llash imkoniyati haqida ko'plab masalalarni tuzadi. Bunday masalalar ijtixod-huquqlarga murojaat qilishga majbur qiladi, ularni malakali huquqshunos(fakix/mudjtaxid) taklif etadi.

Qur'onga ko'ra, hayot muqaddas, shuning uchun islom tibbiyotining asosiy tamoyillaridan biri himoya qilish va hayotni saqlash bo'lishi kerak, shundan so'ng avlodni himoya qilish (homilador ona hamisha, bolalar tug'ilishi) lozim. Shu bilan birga, Islom o'z avlodini ko'paytirishni qo'llab-quvvatlaydi va befarzandlikni davolash tarafdoridir. Islom nuqtai nazaridan bioetika haqidagi savollarga eng to'liq va mukammal javob «Islamic verdict on: Cloning, Human organ transplantation, Abortion, Test-tube Babies, Life Support Systems, Life and Death Shuningdek, Majma al-Fikh al-Islomiyning sun'iy urug'lanishi haqida fatvo mavjud [3]. Shu jumladan, bioetika masalalariga bag'ishlangan islom ilohiyatchilarining ko'plab maqolalari mavjud.

Rossiya olimlari Dubrovskiy D. I., Ignatyev V. N., Kutiryov V. A., Maslov R. V., Tishchenko P. D. kabi tadqiqotchilar ilmiy asarlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular texnologik sivilizatsiya natijasida yuzaga kelayotgan madaniy o'zgarishlar kontekstida biotexnologiyalar va transgumanizm rivojlanishining falsafiy va axloqiy jihatlarini o'rganadi. Masalan, V.A. Kutiryov o'z tadqiqotlarida texnologiyalar rivojlanishining salbiy oqibatlarini, jumladan, jamiyatning degumanizatsiyasi va an'anaviy insoniy qadriyatlarining yo'qotilishi xavfini ta'kidlaydi. Bu tadqiqotlar yangi biotexnologiyalarning Rossiya falsafiy va diniy an'analarda qanday qabul qilinishini tushunishda muhim rol o'ynaydi.

Xorijiy olimlar orasida Barbur I., Dokinz R., Habermas Y., Hantington S. kabi mualliflarning asarlari ajralib turadi, ular transgumanizm masalalarini fan falsafasi, sotsiologiya va diniy ta'limotlar nuqtai nazaridan turli xil talqinlarini taklif etadi. Masalan, Dokinz evolyutsion nazariyalarning inson tabiati haqidagi qarashlarga ta'sirini o'rganadi, Habermas esa transgumanizmni demokratik qadriyatlar va shaxsiy erkinliklarga bo'lgan xavflar nuqtai nazaridan tanqid qiladi.

Diniy-falsafiy tajriba Yefremova E., Preobrajenskaya K. V., Rozin V. M., Sabirov V. Sh., Shaposhnikov L. E. kabi mualliflarning asarlarida ham namoyon bo'ladi, bu yerda din va biotexnologiyalarning o'zaro ta'siri bo'yicha ruhiy va axloqiy jihatlar ko'rib chiqiladi. Ushbu mualliflar diniy ta'limotlarning zamonaviy transgumanizm chaqiriqlariga qanday moslashishi mumkinligini tahlil qiladi hamda an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy ilmiy yutuqlarni birlashtirish imkoniyatlarini ko'rib chiqadi.

Shunday qilib, Rossiya va xorijiy olimlar qarashlarini keng qamrovli o'rganish transgumanizm masalalarini islomiy axloq kontekstida chuqurroq anglash imkonini beradi, tahlilni falsafiy va diniy talqinlar yordamida kengaytiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Islom dini doirasida transgumanizmni qabul idrok etishda sifat va son jihatdan ustuvor usullar tadqiqotda sifatli va sonli usullardan foydalanilgan. Sifatli usullarda islom matnlari, shu jumladan, Qur'on, shuningdek, islom ilohiyatchilari va ekspertlarining ilmiy ishlari va mehnatlari tahlil qilindi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Muqaddas islom matnlari, zamonaviy ilmiy ishlar va teologik sharhlarni o'z ichiga olgan adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqishdan so'ng, ma'lum bo'ldiki islom Sunna va Shariat ekspertlari yangi texnologiyalarni kundalik hayotga joriy etish qanchalik to'g'riligi haqida bahslashayotgan bir paytda, texnologiyalar kundalik hayotga endigina kirib kelgan va ildiz otayotgan bir paytda ular allaqachon e'tiqodli musulmonlarning mentaliteti va kelajagiga aylanib ulgurdi.

Musulmon ilohiyatchilarining ekstrakorporal urug'chilik qarashlarini ko'rib chiqamiz. Islom Fiqh Kengashining (Majma al-Fikx al-Islami) unumlashtirish to'g'risidagi Fetvaga muvofiq, Shariatga muvofiq quyidagi besh usul taqiqlangan: begona shaxslardan olingan sperma va tuxum hujayralari, surrogat onalik, nikohda bolmagan erkakning spermasi ayolning tuxum hujayralaridan foydalanish, shuningdek, er va xotinning spermasi va tuxum hujayrasidan paydo bolgan embrionni begona ayolning bachadoniga otqazish. Zarur bo'lsa, oxirgi chora sifatida bemorning tashqi va ichki urug'lash usullariga ruxsat beriladi. Shuningdek, laboratoriyadagi xatolar va ishonchni suiitemol qilish orqali sperma yoki tuxum hujayrani almashtirib qoyish ehtimoli ham ta'kidlab o'tish zarur, bunday holatlarga Islom dini jihatidan yo'l qo'yilmaydi.

Musulmon ilohiyatchilarining ekstrakorporal urug'chilik qarashlarini ko'rib chiqamiz. Islom Fiqh Kengashining (Majma al-Fikx al-Islami) unumlashtirish to'g'risidagi Fetvaga muvofiq, Shariatga muvofiq quyidagi besh usul taqiqlangan: begona shaxslardan olingan sperma va tuxum hujayralari, surrogat onalik, nikohda bolmagan erkak ning spermasi ayolning tuxum hujayralaridan foydalanish, shuningdek, er va xotinning spermasi va tuxum hujayrasidan paydo bolgan embrionni begona ayolning bachadoniga otqazish. Zarur bo'lsa, oxirgi chora sifatida bemorning tashqi va ichki urug'lash usullariga ruxsat beriladi. Shuningdek, laboratoriyadagi xatolar va ishonchni suiitemol qilish orqali sperma yoki tuxum hujayrani almashtirib qoyish ehtimoli ham ta'kidlab o'tish zarur. bunday holatlarga Islom dini jihatidan yo'l qo'yilmaydi

Musulmonlarning ishonchlariga ko‘ra, jon embrionga homiladorlikdan so‘ng faqatgina 40 yoki 120-kunda kiradi (Qur‘onning talqiniga qarab), bu barcha cheklovlar va noroziliklarni bartaraf qiladi (o‘q hujayralari besh-olti kun ichida embriondan olinadi). Shundan kelib chiqishicha, klonlangan holat jonga ega bo‘lmaydi. «Insonni klonlashtirish – barcha manfaatli vositalar bilan qarshi kelishi kerak bo‘lgan gunahdir», – deyilgan dunyodagi eng yirik islom universiteti bo‘lgan Əl-Azhar fetvasida. Aksariyat islom olimlari qonuniy nikohlik orqali o‘tkazishning asosiy kontseptsiyasining buzilishi, tektik, oilaviy munosabatlar va ijtimoiy tuzilmaning salbiy oqibatlarini, shuningdek, klonlangan insonlarning normal rivojlanishi bo‘yicha aniqlanmasligi sababli bo‘ligidir. O‘simliklar va hayvonlarni klonlash to‘g‘risidagi savollarga kelsak, Muftiy Taxi Usmonning «cloning is permissible in case of plants as well in case of animals except human beings» (klonlashga o‘simliklar uchun ham, hayvonlar uchun ham ruxsat berilgan) [7].

Atoqli islom olimlarining mehnatlari islom an‘anasi tibbiyot bilimlaridan etik foydalanishni qanday ko‘rib chiqishi haqida qimmatli fikr beradi. Mazkur matnlardagi turli teologik tafsilotlar va etik fikrlarga qiziqish, islom dini doirasidagi transgumanizmga doir zamonaviy qarashlar bilan tanishish transgumanistik g‘oyalar islom kontekstida qanday qabul qilinishi va muhokama qilinishi bilan tanishdi. Zamonaviy musulmon olimlari, intellektuallar va jamoatlarning fikrlari va fikrlari islom dinida inson salohiyatini yaxshilash texnologiyalariga turli munosabatga ega.

Umuman, tarix islom fani va zamonaviy qarashlarning birlashishi islom dini doirasida transgumanizmni qabul qilishni tahlil qilish imkonini berib, inson va texnik taraqqiyotni takomillashtirishning an‘anaviy islom ta‘limlari va rivojlanayotgan kontseptsiyalari o‘rtasidagi murakki aligini qayd etdi. Shu tariqa, islom dini inson salohiyati va texnologik taraqqiyotini tadqiqotga jadal va ochiq yondashuv qabul qilib, unga har tomonlama qarash imkonini beradi.

Inson farovonligini takomillashtirishning etik oqibatlarini islom fikri prizmasi orqali o‘rganish inson taraqqiyotiga ko‘maklashish va ma‘naviy qadriyatlarini saqlash o‘rtasidagi murakkab aloqalarni aniqladi. Islom an‘anasi bilim va hayotning muqaddasidan mas‘uliyat bilan foydalanishga e‘tibor transgumanizm kontekstida etik fikrlar zarurligini ta‘kidlaydi. Bu fikrlar islom dinining texnologik yutuqlarni ma‘naviy tamoyillar bilan muvofiqlashtirishini belgilab, transgumanizm to‘g‘risidagi etik diskursga qo‘shimcha chuqurlik qatlamini qo‘shadi. Agar islom an‘anasi intellektual ishtirok etish va taraqqiyotni qadrlasak, aniq texnologik yutuqlarning islom etik tamoyillari bilan muvofiqligi to‘g‘risida doimiy muhokama qilinmoqda.

Islom dini doirasidagi transgumanizmga nisbatan tarixiy va zamonaviy qarashlarni chuqur tahlil qilish an‘anaviy islom ta‘limlari va inson taraqqiyotini takomillashtirish va texnologik

taraqqiyot landshafti o'rtasidagi murakkab aloqalarni har tomonlamoqaga oldi. Tadqiqot etik fikrlarning muhimligini ta'kidladi, transgumanistik g'oyalarni islom dini doirasida inson qabul qilish va takomillashtirish texnologiyalariga munosabatni shakllantirishda islom tamoyillari bilan integratsiyalashdi.

XULOSA

Ta'kidlash joizki, islom dini doirasidagi transgumanistik g'oyalar tadqiqoti an'anaviy islom ta'limlari bilan inson taraqqiyotini takomillashtirish va texnologik taraqqiyot landshafti o'rtasidagi murakkab hamkorlikni aniqladi. Tarixiy islom tadqiqotlari va zamonaviy qarashlarning birlashishi islom an'anasi doirasida inson salohiyatini yaxshilash texnologiyalariga turli munosabatlar to'g'risida to'liq ta'sir olish imkonini berdi..

Shubhasiz, axloqiy va diniy mulohazalar transgumanizmni idrok etish bilan chambarchas bog'liq bo'lib, islom diniga singib ketgan intellektual faoliyat va taraqqiyotga bo'lgan hurmatni aks ettiradi va texnologik taraqqiyot transhumanistik g'oyalarning islom e'tiqodlari bilan integratsiyalashuvini puxta o'ylash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Мамедов, В. К., Мамедов, Р. Ф., & Мустафаева, А. И. (2011). Религиозные учения и морально-правовые критерии биоэтики. Институт по правам человека Национальной Академии Наук Азербайджана. URL: <http://www.ihr-az.org/index.php?lang=3&ind=publ&id=70>
2. TheKhilafah.com. (n.d.). *Islamic verdict on: Cloning, Human organ transplantation, Abortion, Test-tube babies, Life support systems, Life and death* [Electronic resource]. URL: <http://www.khilafah.com/images/images/PDF/Books/Cloning.pdf>
3. IslamQA. (n.d.). Фетва об искусственном оплодотворении. URL: <https://islamqa.com/ru/answers/Фетва-об-искусственном-оплодотворении>
4. Кулиев, Э. Р. (Пер.). (2002). *Коран* (перевод смыслов и комментарии). Москва.
5. Шармин Ислам. (2022). Этика вспомогательной репродуктивной медицины: сравнительный анализ западной светской и исламской биоэтики. Международный Институт Исламской Мысли.
6. WikiNews. (n.d.). Религиозные деятели мира осуждают клонирование человека. URL: https://ru.wikinews.org/wiki/Религиозные_деятели_мира_осуждают_клонирование_человека
7. Исламская академия фикха. (n.d.). Итоги 97-го заседания. Фетва о клонировании. URL: <https://www.albalagh.net/qa/ifa.shtml>
8. Barbour, I. (2003). *When Science Meets Religion: Enemies, Strangers, or Partners?* HarperOne.
9. Habermas, J. (2003). *The Future of Human Nature*. Polity Press.
10. Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.